

12.5.2021

EOAK/2723/2020

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Saksin

Esittelijä: Esittelijäneuvos Kirsti Kurki-Suonio

LASTENSUOJELUN JÄLKIHUOLTO JA ITSENÄISTYMISVARAT

1 KANTELU

Kantelija pyysi oikeusasiamiestä tutkimaan itsenäistymisvarojensa kertymistä ja jälkihuoltoaan koskevia asioita. Hän arvosteli A:n kaupungin ja B:n sosiaali- ja terveystalouksien, jäljempänä kuntayhtymä B:n lastensuojelun menettelyä asiassaan. Kantelija mainitsi kantelussaan nimeltä sosiaalityöntekijä C:n ja johtavan sosiaalityöntekijän D:n.

Kantelija kertoi olleensa huostaanotettuna sijaishuollossa vuodesta 2009 alkaen ja tulleen täysi-ikäiseksi [- -]. Hän oli jo sitä edeltävänä keväänä muuttanut pois perhekodistaan omaan asuntoonsa.

Kantelija kertoi tiedustelleensa tammikuussa 2019 hänen asioistaan vastanneelta sosiaalityöntekijältä itselleen kuuluvien itsenäistymisvarojen kertymisestä ja pyytäneensä asiaan kirjallista vastausta. Hän kertoi saaneensa kirjallisen vastauksen tammikuussa 2020. Sen mukaan hänelle ei ollut kertynyt itsenäistymisvaroja. Kantelija liitti kanteluunsa kuvan saamastaan vastauksesta.

Kantelija kertoi tiedustelleensa samana vuonna muun muassa mahdollisuutta saada vuokravakuus omaa asuntoa varten jälkihuollosta. Kantelijan mukaan hän sai tähänkin asiaan kielteisen päätöksen ja hoiti sitten itse asian.

Kantelija kertoi lukeneensa, että lain mukaan huostaanotettujen lasten tulisi saada itsenäistymisvarat, taloudellinen tuki ja myös apua kouluvälineiden hankintaan. Kantelija tarkensi myöhemmin asiaansa lisäkirjeessään ja vastineessaan.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin kuntayhtymä B:ltä selvitys, jonka liitteinä olivat kantelijaa koskevat jälkihuollon asiakassuunnitelmat ja päätökset.

Kantelija sai selvityksen tiedokseen ja antoi siihen vastineensa. Hän täydensi vastineettaan vielä lisäkirjeillä.

3 RATKAISU

Katson, että kuntayhtymä B:n sosiaali- ja terveystalvet ja sitä edeltänyt A:n kaupungin lastensuojelu ovat menetelleet lainvastaisesti kantelijan asiassa jäljempänä kohdissa 3.5, 3.6 ja 3.7 tarkemmin ilmenevin tavoin

- viivyttelöllä kantelijalle lain mukaan annettavan selvityksen antamisessa;
- laiminlyömällä kantelijan vuokratavakutta koskevan asian lain mukaisen käsittelemisen sekä
- laiminlyömällä kantelijan asiakassuunnitelman tarkastamisen vähintään kerran vuodessa lain edellyttämällä tavalla ja laiminlyömällä kantelijan henkilökohtaisen tapaamisen.

Kiinnitän samalla huomiota kohdissa 3.3, 3.4, 3.7 ja 3.8. tarkemmin esittämiini näkökohtiin

- lapsen itsenäistymisvarojen kerryttämisestä lapsen etu huomioon ottaen,
- nuorelle hänen asiastaan annettavien tietojen oikeellisuudesta ja hyvän hallinnon mukaisesta nuoren neuvonnasta ja ohjauksesta sekä asianmukaisesta päätöksenteosta jälkihuollossa sekä
- lapsen odotuksen ja vanhemmuuden vaikutuksesta jälkihuoltoon.

Esitän myös, harkittavaksi, miten kantelijalle voitaisiin hyvittää tapahtuneet oikeudenloukkaukset.

Saatan erityisesti kohdan 3.8 kannanottoni myös sosiaali- ja terveysministeriön tietoon.

Perustelen ratkaisuani seuraavasti.

3.1 Tutkittavaksi otetut asiat

Kantelun perusteella otettiin tutkittavaksi kantelija itsenäistymisvaroja ja muutakin jälkihuollon taloudellista tukea koskevat asiat seuraavasti:

1. Itsenäistymisvarojen kerryttäminen, erityisesti vuodesta 2016 alkaen.
2. Vastaaminen kantelijan itsenäistymisvaroja koskevaan tiedusteluun.
3. Harkinnanvaraiset itsenäistymisvarat.
4. Muu jälkihuollon aikainen taloudellinen tuki huhtikuuhun 2020 asti.

Kuntayhtymä B:tä pyydettiin antamaan selvitys näihin kysymyksiin ja liittämään selvitykseen asiaan liittyvät mahdolliset päätökset sekä muut asian selvittämisen kannalta tarpeelliset asiakirjat, kuten kantelijan jälkihuollon asiakassuunnitelmat päivityksineen.

Selostan jäljempänä jälkihuoltoon liittyviä lastensuojelulain säännöksiä pääpiirteittäin. Arvioin tämän jälkeen kantelijan itsenäistymisvarojen kerryttämistä, niin sanottuja harkinnanvaraisia itsenäistymisvaroja, kantelijan itsenäistymisvarojen koskevaan tiedusteluun vastaamista, kantelijan asumisen tukemista, kantelijan asiakassuunnitelmia ja eräitä muita näkökohtia.

3.2 Jälkihuolto lastensuojelulain mukaan

Lastensuojelulain mukaan huostaanotetut ja sijaishuollossa olleet lapset ja täysi-ikäistyneet nuoret ovat huostaanoton päätyttyä oikeutettuja jälkihuoltoon. Sama koskee vähintään puoli vuotta avohuollon tukitoimin sijoitettuina olleita lapsia. Sijoittajakunta on velvollinen järjestämään jälkihuoltoa viisi vuotta sijaishuollon jälkeisen lastensuojelun asiakkuuden päättymisestä alkaen kuitenkin enintään siihen asti, kun nuori täyttää 25 vuotta (lastensuojelulain 75 §).

Ikäraja, joka koskee oikeutta jälkihuoltoon, on muuttunut lainmuutoksella, joka tuli voimaan 1.1.2020. Kantelijan oikeus jälkihuoltoon on voimaantulosäännöksen mukaisesti muuttunut tässä yhteydessä niin, että hänen oikeutensa jälkihuoltoon jatkuu vuoteen 2025 siihen asti, kun hän täyttää 25 vuotta. Oikeus jälkihuoltoon on kirjattu näin kantelijan 13.9.2020 tarkistettuun jälkihuollon asiakassuunnitelmaan.

Jälkihuolto koostuu jälkihuollon palveluista, asumisen ja toimeentulon turvaamisesta sekä nuorelle maksettavista itsenäistymisvaroista.

Jälkihuollon palveluiden osalta lastensuojelulain 76 §:ssä viitataan lastensuojelun avohuollon tukitoimiin. Niistä on säädetty lastensuojelulain 36 §:ssä, jossa on mainittu tukitoimista muun ohessa tukihenkilö tai -perhe, toimeentulotuki ja ehkäisevä toimeentulotuki, tuki ongelmatilanteiden selvittämiseen, taloudellinen ja muu tuki koulunkäyntiin, ammatin ja asunnon hankintaan, työhön sijoittumiseen, harrastuksiin, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen sekä muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämiseen. Lainkohdassa on mainittu erikseen vielä kuntoutumista tukevat hoito- ja terapiapalvelut sekä lisäksi muut lasta tukevat palvelut ja tukitoimet.

Jälkihuollon palveluista sovitaan asiakassuunnitelmassa samoin kuin lastensuojelun avohuollon asiakkaana olevien lasten ja nuorten osalta (lastensuojelulain 30 §).

Lastensuojelulain 76 a §:ssä on säädetty erityisesti asumisen ja toimeentulon turvaamisesta jälkihuollossa. Sen mukaan puutteellinen toimeentulo tai asumisolot eivät saa olla esteenä nuoren kuntoutumiselle. Sijoittajakunnan on säännöksen mukaan järjestettävä viipymättä riittävä taloudellinen tuki sekä korjattava asuinolojen puutteet tai tarvittaessa järjestettävä tarpeen mukainen asunto. Jälkihuollossa olevalla lapsella tai nuorella on säännöksen nojalla niin sanottu subjektiivinen oikeus asumisen ja toimeentulon turvaan riippumatta siitä, onko ne mainittu jälkihuollon asiakassuunnitelmassa.

Itsenäistymisvaroista on säädetty lastensuojelulain 77 §:ssä. Sen mukaan lapselle tulee kerryttää itsenäistymisvaroja hänen sijaishuoltonsa ajan sellaisista lapsen tuloista, joista on säädetty sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksulaissa lapsilisiä lukuun ottamatta. Tavallisimmin itsenäistymisvaroja kerrytetään lapselle hänen vanhemmilleen määrättyistä elatusapumaksuista. Maksut peritään lapsen asiakasmaksuja varten, mutta vähintään 40 prosenttia niistä tulee varata lapsen itsenäistymisvaroja varten. Jos vanhemmalle ei ole vähävaraisuuden

vuoksi voitu vahvistaa maksettavaksi elatusapua tai se on määrätty elatustukea pienemmäksi, lapsella on oikeus Kansaneläkelaitoksen (jäljempänä Kelan) maksamaan elatustukeen tai osaan siitä. Tällöin itsenäistymisvaroja varten tulee varata vähintään 40 prosenttia elatustuesta tai elatusavun ja -tuen yhteismäärästä. Elatustuki on kuluvana vuonna suuruudeltaan enintään 167,35 euroa. Elatustuen määrä on sidottu kuluttajaindeksiin samoin kuin elatusapujen vahvistetut määrät. Elatusavun sijaan lapsi voi joskus saada eläkettä, jolloin itsenäistymisvaroja voidaan kerryttää eläkkeestä.

Lastensuojelulain 77 §:n 4 momentin mukaan sijoittajakunnan sosiaalihuollon viranomaisen tulee antaa esimerkiksi lapsen pyynnöstä selvitys itsenäistymisvarojen kertymisestä ja sijoituksen päätyttyä myös maksamisesta.

Jos lapselle ei ole vahvistettu elatusapua eikä hänellä ole ollut sijaishuollon aikana muitakaan edellä tarkoitettuja tuloja, tai jos tulot ovat riittämättömät, sijoittajakunnan tulee tukea sijoituksen päättyessä itsenäistymässä olevaa nuorta asumiseen, koulutukseen ja muuhun itsenäistymiseen liittyvissä menoissa tarpeellisilla itsenäistymisvaroilla. Jäljempänä näistä lastensuojelulain 77 §:n 2 mom:ssa tarkoitetuista varoista käytetään nimitystä harkinnanvaraiset itsenäistymisvarat. Nuorella voi olla oikeus harkinnanvaraisiin itsenäistymisvaroihin myös silloin, kun hänen itsenäistymisvaransa ovat riittämättömät hänen tarpeisiinsa. Itsenäistymässä olevaa nuorta tulee tukea asumiseen, koulutukseen ja muuhun itsenäistymiseen liittyvissä menoissa.

Lastensuojelulain 77 §:n 3 momentin mukaan sijoittajakunnalla on oikeus päättää itsenäistymisvarojen maksamisen ajankohdasta. Lähtökohtaisesti itsenäistymisvarat maksetaan laissa mainitusta erityisestä syystä viimeistään nuoren täyttäessä 25 vuotta.

Lainkohdan perustelujen mukaan itsenäistymisvarat ovat lapselle tai nuorelle tiettyyn tarkoitukseen varattuja varoja. Ne eivät ole samalla tavoin lapsen omia varoja, kuin esimerkiksi lapsen mahdollisesti saama perintö. Sijoittajakunnan on lain perustelujen mukaan varmistuttava siitä, että itsenäistymisvarat käytetään nuoren itsenäistymistä tukeviin hankintoihin. Sen on kuitenkin huolehdittava ennen itsenäistymisvarojen maksamista siitä, että esimerkiksi lapsen ja nuoren perustetarpeista asumisen järjestelyissä huolehditaan riittävällä tavalla (HE 252/2006 vp s. 189-190).

3.3 Itsenäistymisvarojen kerryttäminen

Olen arvioinut itsenäistymisvarojen kerryttämistä ratkaisussani EOAK/695/2018 (ratkaisu on julkaistu oikeusasiamiehen verkkosivuilla os. www.oikeusasiamies.fi). Olen siinä päätenyt siinä tarkemmin esittämälläni perusteilla seuraavaan johtopäätökseen.

Lastensuojelulaki ei sisällä selkeää säännöstä, jonka mukaan sijoittajakunnan tulisi toimia aktiivisesti huostaanotetun lapsen elatusavun vahvistamiseksi, eikä elatusavun vahvistamista ole käytännössä aina mielletty sijoittajakuntaa velvoittavaksi. Käsitkseni mukaan

elatustukilain voimaantulon (1.4.2009) jälkeen oikeustilaa tulisi lapsen edun ja itsenäistymisvaroja koskevan oikeuden valossa arvioitava lähitien siitä, että elatusavun vahvistaminen lapselle itsenäistymisvarojen kerryttämistä varten on sijoittajakuntaa velvoittavaa.

Lastensuojelulain 4 §:n mukaan lastensuojelua toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Saman säännöksen mukaan lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota muun ohessa siihen, miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut turvaavat lapselle esimerkiksi itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen.

Sijoittajakunnan sosiaalihuollon viranomaisen on siis käsitykseni mukaan edellä mainitun ajankohdan jälkeen tullut ottaa erityisesti huomioon lapsen itsenäistymisvarojen turvaamiseen liittyvä lapsen etu ja pyrkiä aktiivisin toimin elatusavun vahvistamiseen, ellei elatusapua ole aiemmin vahvistettu tai ellei erityisiä vastasyitä ole.

Olen selvityspyynnössä pyytänyt kuntayhtymä B:tä selvittämään kantelijan itsenäistymisvarojen kerryttämistä vuodesta 2016 alkaen, jolloin kantelija on oman ilmoituksensa mukana ensimmäisen kerran tiedustellut, miten hänelle on kerrytetty itsenäistymisvaroja sijaishuollon aikana. (kuntayhtymä B on verkkosivujensa mukaan toiminut 1.1.2019 alkaen. Tätä ennen kantelijan sijoittajakuntana on ollut A:n kaupunki, joka nykyisin on osa kuntayhtymää.)

Selvityksen mukaan kantelija on otettu huostaan ja sijoitettu sijaishuoltoon vuonna 2009. Tarkempaa ajankohtaa ei selvityksessä ole ilmoitettu. Selvityksen mukaan kantelijan vanhemmille ei ole tuolloin eikä myöhemminkään vahvistettu maksettavaksi elatusapua kantelijalle eikä kantelijalla ole ollut muitakaan itsenäistymisvaroihin oikeuttavia tuloja. Näin ollen kantelijalle ei ole myöskään kertynyt itsenäistymisvaroja.

Näyttäisi siltä, että jos elatusapu olisi vahvistettu vuoden 2010 alusta alkaen vain toisenkin vanhemman osalta, tai jos vanhemman vähävaraisuuden vuoksi olisi sopimuksessa tai päätöksessä todettu, ettei sitä voida vahvistaa, pelkästään elatustuesta olisi kantelijan 18-vuotispäivää edeltävän kuukauden loppuun asti voinut kertyä itsenäistymisvaroja kantelijalle **noin 6 204, 04 euroa**. Jos elatusapu olisi vastaavasti vahvistettu kummankin vanhemman osalta, pelkästä elatustuesta olisi voinut kertyä itsenäistymisvaroja kantelijalle yhteensä **noin 12 408,08 euroa**.

Jos vuoden 2017 alusta alkaen – siis sen jälkeen, kun kantelija vuonna 2016 on kysynyt itsenäistymisvaroistaan, kummankin vanhemman osalta kantelijalle olisi vahvistettu elatusapu tai vanhemman maksukyvyttömyyden vuoksi jätetty vahvistamatta, pelkästään elatustuesta olisi kantelijalle voinut kertyä itsenäistymisvaroja **yhteensä noin 2 368, 60 euroa**.

Kuten edellä on todettu, lapsen sijoittajakunta voi tukea lapsen itsenäistymistä myös maksamalla niin sanottua harkinnanvaraista itsenäistymistukea lapselle, jolle syystä tai toisesta ei ole kertynyt itsenäistymisvaroja. Kuten edellä olen todennut, mielestäni huostaan otetun lapsen kannalta olisi kuitenkin parempi, että hänen molemmille vanhemmilleen vahvistettaisiin sijoittajakunnan aloitteesta käynnistetyssä menettelyssä elatusapu. Perityt elatusapumaksut kerryttäisivät osaltaan lapsen itsenäistymisvaroja. Jos elatusapua ei voida vahvistaa vanhemman vähävaraisuuden vuoksi, kunta voi periä lapselle Kelasta maksettavat elatustuet, kuten edellä on selostettu. Viittaan tältä osin myös edellä mainittuun aiempaan päätökseeni (695/2018).

Johtopäätös

Katson, että vallinneen vakiintumattoman laintulkinnan vuoksi A:n kaupungissa tai kuntayhtymä B:ssä ei menetelty lainvastaisesti, vaikka kantelijan vanhemmille ei olekaan vahvistettu elatusapuja, eikä kantelijalle ole kerrytetty itsenäistymisvaroja niistä tai elatustuesta. Edellä olevat laskelmat osoittavat mielestäni kuitenkin, että lapsen edun kannalta olisi ollut parempi, että elatusapu olisi vahvistettu kummankin vanhemman osalta ja itsenäistymisvarat olisi kerrytetty niistä tai Kelan niiden sijaan suorittamasta elatustuesta.

3.4 Harkinnanvaraiset itsenäistymisvarat

Lastensuojelulain mukaan on mahdollista, että lasta tuetaan puuttuvien itsenäistymisvarojen sijaan harkinnanvaraisesti hänen asumiseensa, koulutukseensa tai muuhun itsenäistymiseensä liittyvissä menoissaan tarpeellisilla itsenäistymisvaroilla. Käytän näistä nimitystä harkinnanvaraiset itsenäistymisvarat.

Selvityksen mukaan kantelijan kanssa ei ollut keskusteltu harkinnanvaraisista itsenäistymisvaroista, eikä asiasta ollut tehty muutoksenhakukelpoista päätöstä. Kantelijan asioista vastannut sosiaalityöntekijän on todettu käyneen kantelijan kanssa suullisesti läpi jälkihuollon taloudellisen tuen periaatteet.

Kantelijalle hänen pyynnöstään 2.1.2020 annetussa kirjallisessa selvityksessä ei myöskään ole todettu, että kantelijalle olisi myönnetty tai varattu harkinnanvaraisia itsenäistymisvaroja. Siinä todetaan kuitenkin harkinnanvaraisista itsenäistymisvaroista yleisellä tasolla seuraavaa:

”Mikäli nuorelle ei ole kertynyt itsenäistymisvaroja, on kunnan/ kuntayhtymän tuettava nuoren itsenäistymistä tarvittaessa. Kuntayhtymä B:ssä itsenäistymiseen liittyviä kustannuksia korvataan enintään 3 000 eurolla. Tämä summa sisältää muun muassa kodin hankintaan liittyvät menot. Nuoren kodin hankintoja voidaan tukea myös muulla tavoin, esimerkiksi lahjoitusvaroin.”

Kuntayhtymä B on siis tuossa selvityksessä todettu osoittavan itsenäistymisvaroja lain mukaisesti tarkoituksiin enintään 3 000 euron määräisesti

Nykyisen lastensuojelulain säätämisen yhteydessä vuonna 2007 luovuttiin siihen asti käytössä olleesta harkinnanvaraisten itsenäistymisvarojen enimmäismääristä, josta oli säädetty sittemmin kumotussa lastensuojeluasetuksessa. Voimassa olevan lain mukaan itsenäistymisvarojen tulisi määräytyä pelkästään lapsen tai nuoren yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Asia on todettu myös lastensuojelulain 77 §:n perusteluissa (HE 252/2006 vp. s. 189-190).

Olen edellä mainitussa ratkaisussani (EOAK/695/2018) viitannut myös eri kuntien ja kuntayhtymien verkkosivuilta vuonna 2019 ilmenneeseen käytäntöön asettaa harkinnanvaraisesti maksettaville itsenäistymisvaroille enimmäismääriä. Sivuilta ei kuitenkaan ilmennyt, pidettiinkö enimmäismääriä sitovina vai pelkästään käytäntöä ohjaavina.

Käsitykseni mukaan voimassa olevasta laista ei siis saada tukea sille, että harkinnanvaraisille itsenäistymisvaroille olisi kunnassa mahdollista asettaa sitovasti jokin euromääräinen enimmäissumma.

Minulle annetussa selvityksessä enimmäismäärää on tarkennettu niin, että kuntayhtymässä ”on arvioitu, että noin 3 000 euroa riittää välttämättömiin kodin hankintoihin. Tämän lisäksi tuetaan muun muassa nuoren opiskeluun liittyviä kustannuksia nuoren esille tuomien tarpeiden perusteella”.

Kuntayhtymässä on siten tavallaan kiistetty se, että kantelijalle annetussa selvityksessä todettu ”enintään 3000 euroa” olisi ehdoton enimmäismäärä.

Käsitykseni mukaan tällaista tietoa ei olisi näin ollen myöskään tullut sisällyttää nuorelle itselleen annettavaan itsenäistymisvaroja koskevaan selvitykseen.

Kantelija on minulle antamassaan vastineessa kertonut, että hänelle oli sosiaalityöntekijöiden taholta ilmoitettu, että hänelle taloudellisena tukena jo myönnettyt varat luetaan itsenäistymisvaroihin, ja että ne tulaaan perimään itsenäistymisvaroista, jos hänelle myönnetään sellaisia.

Kuten edellä totesin, sijoittajakunnalla on oikeus valvoa itsenäistymisvojen käyttöä. Tarkoituksena on, että itsenäistymisvarat kohdennetaan nuoren kannalta tarpeellisiin ja hyödyllisiin menoihin. Kunnan tulee kuitenkin lastensuojelulain perustelujen mukaan ”ennen itsenäistymisvarojen maksamista huolehtia siitä, että esimerkiksi lapsen tai nuoren perustarpeista asumisen järjestelyissä huolehditaan riittävällä tavalla, mikäli lapsella itsellään ei ole riittävästi varoja tai mahdollisuuksia asumisesta aiheutuviin kustannuksiin ja perushankintoihin” (HE 252/2006 vp s. 190, korostus tässä).

Edellä olevan valossa ei käsitykseni mukaan ole lainkaan selvää, että lapsen tai nuoren tulisi kustantaa kaikki oman kotinsa hankintaan liittyvät menot itsenäistymisvaroillaan. Tällaista tietoa itsenäistymisvaroista ei mielestäni myöskään tulisi antaa nuorelle itselleen edes suullisesti.

Nähdäkseni asiassa oli tosiasiaassa toimittukin toisella tavoin.

Kuntayhtymä B:n antamaan selvitykseen oli liitetty päätökset kantelijalle maksetusta jälkihuollon taloudellisesta tuesta. Jokaiseen päätökseen on kirjattu perusteluiksi jälkihuollon taloudellinen tuki. Tukea on annettu samansisältöisillä päätöksillä niin harrastuksiin (kuntosalimaksut) kuin huonekaluihin tai vastaaviin (esimerkiksi sänky, kaappi, televisio ja TV-taso). Päätöksissä on kohteesta riippumatta viitattu perusteluina lastensuojelulain joko 75 §:ään tai 76 §:ään ja 76 a §:ään yhdessä.

Päätösten mukaan kantelijalle on siis maksettu mainittujen hankintojen ja harrastuksen perusteella jälkihuollon taloudellista tukea. Nähdäkseni kyseessä on voinut olla lähinnä lastensuojelulain 76 §:ssä tarkoitettu jälkihuollon tuki, joka mainitun säännöksen mukaan vastaa avohuollon tukitoimia ja jota voidaan antaa esimerkiksi niin sanottuna harkinnanvaraisena toimeentulotukena. Päätöksistä ilmenee, että niihin on annettu kulloinkin muutoksenhakuosoitus, tässä tapauksessa oikaisuvaatimusosoitus. Päätökset ovat siten nähdäkseni tulleet myös lainvoimaisiksi. Näin ollen niitä ei nähdäkseni olisi jälkikäteen edes mahdollista muuttaa niin, että ne määriteltäisiinkin esimerkiksi kantelijan itsenäistymisvaroiksi, ainakaan vastoin kantelijan tahtoa.

Lastensuojelulain 77 §:n perusteluissa todetaan myös, että jos ”nuoren ja sosiaalityöntekijän välillä vallitsee erimielisyys itsenäistymisvarojen käytöstä tai niiden maksamisesta, on asiassa tehtävä hallintopäätös, joka voidaan saattaa muutoksenhakua koskevien säännösten mukaisesti muutoksenhakuvelimen tutkittavaksi” (HE 252/2006 vp s. 190).

Jos siis kantelijan ja sosiaalityöntekijän välillä ilmenee erimielisyyttä siitä, onko kantelijalle annettu tuki katsottava itsenäistymisvaroihin kuuluvaksi, kantelijalle on selvästi kerrottava, että hänellä on oikeus saada asiasta hallintopäätös, johon hän voi hakea muutosta. Kantelijalla on tällöin mahdollisuus saattaa kysymys siitä, tuleeko kulloinkin määritelty taloudellinen tuki lukea hänen itsenäistymisvaroihinsa, viime kädessä hallinto-oikeuden ratkaistavaksi.

Kantelijalle hänen pyynnöstään annetun itsenäistymisvaroja koskevassa selvityksessä todetaan vielä, että ”nuoren kodin hankintoja voidaan tukea myös muulla tavoin, esimerkiksi lahjoitusvaroin”. Kyseisestä selvityksestä ei käy ilmi, mitä siinä tarkoitetaan lahjoitusvaroilla. Mielestäni kyseisen lauseen merkitys jää mainitussa yhteydessä joka tapauksessa epäselväksi. Lause ei tuossa asiayhteydessä nähdäkseni vastaa hyvän hallinnon mukaista ohjausta, neuvontaa tai tietojen antamista nuorelle.

Johtopäätökset

Kuntayhtymä B on selvityksessään nähdäkseni kiistänyt sen, että kantelijalle kirjallisessa selvityksessä ilmoitettu itsenäistymisvarojen enimmäismäärä olisi ehdoton. Kantelijalle oli kuitenkin kirjallisesti kuitenkin ilmoitettu, että itsenäistymiseen liittyviä kustannuksia olisi mahdollista korvata enintään 3 000 euron määrään asti.

Lastensuojelulaista ei mielestäni myöskään saa tukea sellaiselle kantelijan mukaan hänelle kerrotulle käsitykselle, jonka mukaan jälkihuollossa olevan oman kodin varustaminen tulisi kattaa kokonaan tämän itsenäistymisvaroilla. Totean kuitenkin, että tieto tällaisesta ei perustu selvitykseen vaan pelkästään kantelijan saamaan käsitykseen ja on hänen kertomansa varassa.

Kiinnitän edellä olevan perusteella huomiota nuorelle hänen asiastaan annettavien tietojen oikeellisuuteen ja hyvän hallinnon mukaiseen neuvontaan ja ohjaukseen.

Selvityksen mukaan kantelijalle ei ole tehty muutoksenhakukelpoista päätöstä niin sanotuista harkinnanvaraisista itsenäistymisvaroista.

Myöskään kantelijalle annetun tuen päätöksistä ei ilmene, että ne olisi tarkoitettu itsenäistymisvaroiksi. Päätökset ovat nähdäkseni koskeneet lastensuojelulain 76 §:ssä tarkoitettua lastensuojelun avohuollon tukeen verrattavaa jälkihuollon tukea. Päätökset näyttäisivät myös tulleen lainvoimaisiksi.

Kiinnitän huomiota siihen, että mikäli kantelijan ja kuntayhtymä B:n välillä ilmenee myöhemmin erimielisyyttä siitä, tuleeko kantelijalle myönnettävä taloudellinen tuki lukea hänen itsenäistymisvaroihinsa, tulee asiasta edellä olevaan viitaten tehdä muutoksenhakukelpoinen päätös. Kantelijalla on tällöin mahdollisuus saattaa asia uudelleen arvioitavaksi tarvittaessa hallinto-oikeuteen asti.

3.5 Kantelijan itsenäistymisvaroja koskevaan tiedusteluun vastaaminen

Kantelija kertoi pyytäneensä 7.1.2019 hänen asioistaan vastanneelta sosiaalityöntekijältä kirjallista selvitystä itsenäistymisvaroistaan.

Selvityksen mukaan kantelija oli tiedustellut, miksi hänelle ei ollut kertynyt itsenäistymisvaroja ja millaisiin asioihin hänellä oli mahdollisuus saada taloudellista tukea.

Sosiaalityöntekijä oli kantelun mukaan kehottanut kantelijaa pyytämään selvityksen johtavalta sosiaalityöntekijältä D:ltä. Kantelija kertoi soittaneensa tälle maaliskuussa ja saaneensa lupauksen kirjallisesta selvityksestä. Kuntayhtymä B:n antaman selvityksen mukaan pyyntö oli tullut huhtikuussa 2019.

Kantelun liitteenä ollut kirjallinen selvitys oli päivätty 2.1.2020.

Lastensuojelulain 77 §:n 4 momentin mukaan nuorella on oikeus saada selvitys itsenäistymisvarojen kertymisestä ja maksamisesta.

Hallintolaissa on säädetty muun ohessa hallinnossa sovellettavasta palveluperiaatteesta ja palvelun asianmukaisuudesta (7 §), viranomaisen velvollisuudesta neuvoa (8 §) ja käsittelyn viivyttyä viivyttyä (23 §). Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (jäljempänä sosiaalihuollon asiakaslain) 4 §:ssä on säädetty asiakkaan oikeudesta laadultaan hyvään sosiaalihuoltoon ja hyvään kohteluun.

Kirjallisen luvatus selvityksen mahdollista viipymistä arvioitaessa voidaan kiinnittää huomiota esimerkiksi sosiaalihuollon asiakaslain 23 §:n mukaiseen muistutusmenettelyyn. Sosiaalihuollon viranomaisen tai viranhaltijan tulee vastata muistutukseen kohtuullisessa ajassa. Kohtuullisena aikana on usein pidetty neljää viikkoa. Oikeusasiamiehen ratkaisukäytännössä vastaamisen enimmäisaikaa on arvioitu tapauskohtaisesti asian laatu huomioon ottaen. Esimerkiksi useita selvityksiä edellyttävään muistutusasiaan vastaamisessa ei ole katsottu menetellyn lainvastaisesti, vaikka vastaaminen olisi kestänyt kaksi kuukautta tai jopa jonkin verran tätä enemmän.

Kantelijalle annettu kirjallinen selvitys hänen itsenäistymisvarojaan ja taloudellista tukeaan koskevassa asiassa oli päivätty 2.1.2020. Vastaus oli siten annettu kahdeksassa kuukaudessa siitä lukien, kun pyyntö tavoitti johtavan sosiaalityöntekijän henkilökohtaisesti.

Selvityksessä on pahoiteltu pitkää käsittelyaikaa. Selvityksen mukaan nuori oli kuitenkin saanut pyynnön esittäessään suullisesti saman selvityksen kuin myöhemmin kirjallisesti.

Totean, että käsitykseni mukaan suullisesti annettu selvitys ei korvaa kirjallista selvitystä etenkin silloin, kun asiassa on nimenomaisesti pyydetty kirjallista selvitystä, eivätkä suullisesti etukäteen annetut tiedot voi vaikuttaa myöskään käsittelyaikaa koskevaan arviointiin. Kirjallisesti pyydetyn vastauksen käsittelyaikaa arvioitaessa ei mielestäni ole olennaista merkitystä sillä, onko asiasta annettu ennakkoon suullisesti tietoja.

Selvityksen mukaan pyyntö esitettiin selvityksen antaneelle johtavalle sosiaalityöntekijälle huhtikuussa. Totean tähän seuraavaa.

Mielestäni hallinnon palveluperiaate huomioon ottaen olisi ollut parempi, että kantelijan asioista vastannut sosiaalityöntekijä olisi välittänyt kantelijan pyynnön eteenpäin johtavalle sosiaalityöntekijälle, eikä olisi jättänyt tätä kantelijan itsensä hoidettavaksi. Asian käsittelyaikaa arvioitaessa, onkin mielestäni perusteltua ottaa huomioon myös se aika, jolloin pyyntö oli jo kantelijan asioista vastanneen sosiaalityöntekijän tiedossa. Tämä tarkoittaa sitä, että käsittelyajan tulisi katsoa kestäneen yhteensä 11 kuukautta.

Hallintolain 23 §:n mukaan asia on käsiteltävä ilman aiheetonta viivytystä. Katson, että kantelijan pyytämää selvitystä on pidettävä hallintolain 23 §:ssä tarkoitettuna asiana. Asian käsittelyn viipymiselle ei ole esitetty mitään perusteita. Viipymistä on pidetty valitettavana.

Johtopäätös

Totean johtopäätöksenä, että kantelija on pyytänyt selvitystä, johon hänellä on lastensuojelulain 77 §:n 4 momentin mukaan oikeus. Käsitykseni mukaan lain edellyttämä selvitys tulee ensisijaisesti antaa kirjallisesti, ellei lapsi nimenomaisesti pyydä muunlaista selvitystä.

Selvityksen antamiseen on kuntayhtymä B:ssä kulunut noin 11 kuukautta.

Otan viipymistä arvioidessani huomioon myös sen, että kysymyksessä olleen pyynnön on esittänyt kuntayhtymän jälkihuollossa ollut 18-vuotias nuori. Katson, että etenkin jälkihuollossa olevan nuoren asiat tulisi pyrkiä käsittelemään tavanomaistakin joutuisammin.

Katson, että asian käsittelyssä on kuntayhtymä B:ssä viivytelty kohtuuttomasti. Menettely on tältä osin ollut lain vastaista.

Selvityksen sisältöä olen tarpeellisin osin arvioinut edellä.

3.6 Kantelijan asumisen tukeminen – vuokravakuus

Kantelija on arvostellut kuntayhtymä B:tä sen vuoksi, ettei häntä ollut tuettu omassa asumisessaan. Hänelle ei ollut annettu tukea vuokravakuuteen, jota hän oli tarvinnut oman asunnon vuokrasopimusta varten. Vuokravakuuden määrä oli ollut 800 euroa. Kantelija oli kertomansa mukaan muuttanut omaan asuntoon jo huostaanoton aikana ennen täysi-ikäistymistään. Hän oli saanut perhekodiltaan lainaa vuokravakuutta varten, mutta perhekoti oli perinyt nuo varat takaisin syksyllä 2018, kun perhekoti oli kantelijan mukaan joutunut taloudellisiin vaikeuksiin. Tuolloin kantelija oli kertomansa mukaan saanut sosiaalityöntekijältä [- - -] 400 euroa vuokravakuutta varten. Loput 400 euroa kantelija oli kattanut ottamalla opintolainaa.

Selvityksen mukaan asiakaskirjauksista ei löydy kirjauksia kyseistä vuokravakuutta koskien. Asiasta ei selvityksen mukaan ole tehty päätöksiä.

Liitteenä on kuitenkin päätös, jonka mukaan kantelijalle on maksettu 26.10.2018 ”jälkihuollon taloudellista tukea 400 euroa vuokraan (LSL 75 §) ”.

Päätöksessä on perusteluina viitattu yleisesti nuoren oikeutta jälkihuoltoon koskevaan säännökseen.

Kuten edellä on todettu, jälkihuollossa olevalla nuorella on niin sanottu subjektiivinen oikeus siihen, että sijoittajakunta korjaa hänen asuinolojensa puutteet tai tarvittaessa järjestää hänelle hänen tarpeittensa mukaisen asunnon. Edellytyksenä on, että nuoren jälkihuoltotarpeen mukainen kuntoutuminen edellyttää asumien järjestämistä. (HE 164/2014 vp s. 151, HE 252/2006 vp s. 154).

Nähtävästi asiassa ole ollut edes kysymys siitä, ettei asunto olisi ollut kantelijan tarpeen mukainen ja tosiasiallisesti välttämätön sen jälkeen, kun kantelijan muuttamisesta omaan asuntoon oli nähtävästi sovittu hänen asioistaan vastanneen sosiaalityöntekijän kanssa. Kantelija oli muuttanut omaan asuntoon jo ennen huostassapidon loppumista.

Kantelijan mukaan hänelle oli alun perin kerrottu perhekodista, että hän kyllä saisi vuokravakuuden silloiselta sijoittajakunnaltaan. Kantelija oli sitten lopulta saanut vuokravakuuden perhekodiltaan. Se oli kuitenkin myöhemmin osoittautunut ”lainaksi”. ”Laina” ei siis kuitenkaan ollut

sijoittajakunnan ja perhekodin välinen maksujärjestely, vaan kyse oli siitä, että perhekoti peri vuokravakuuden takaisin jälkihuollossa olevalta nuorelta.

Selvityksen mukaan asiasta ei ole mitään kirjauksia kantelijan asiakaskertomuksessa.

Käsitykseni mukaan vuokravakuus olisi tuossa tilanteessa tullut katsoa kantelijan asumistaan varten tarvitsemaksi lastensuojelulain 76 a §:n mukaiseksi tueksi, johon kantelijalla kyseisen säännöksen mukaan on siis subjektiivinen oikeus.

Nähdäkseni ei ole voinut olla lastensuojelulain 76 a §:n tarkoituksen mukaista, että kantelija on joutunut kattamaan loput vuokravakuudestaan ottamalla opintolainaa.

Johtopäätös

Katson johtopäätöksenäni, ettei A:n kaupungin lastensuojelussa ja myöhemmin kuntayhtymä B:ssä menetelty lastensuojelulain mukaisesti kantelijan vuokravakuutta koskevassa asiassa.

Jos vuokravakuuden kattamista ei ollut syksyllä 2018 mahdollista järjestää perhekodin ja silloisen A:n kaupungin lastensuojelun kesken, asiaa olisi käsitykseni mukaan tullut arvioida lastensuojelulain 76 a §:n perusteella.

Jos vuokravakuutta ei olisi katsottu voitavan maksaa mainitun säännöksen perusteella, kantelijaa olisi tullut ohjata ja neuvoa hakemaan muutosta tehtyyn päätökseen, jonka perusteella hänelle ilmeisesti korvattiin puolet vuokravakuudesta (400 euroa ”vuokraan”).

Esitän, että kuntayhtymä B:n kuntayhtymä harkitsee, miten se voi hyvittää kantelijalle hänen oikeuksiensa loukkauksen. Perustelen hyvitysesitystäni tarkemmin päätökseni lopussa.

Totean vielä, että asiasta olisi käsitykseni mukaan tullut tehdä asianmukaiset merkinnät kantelijan asiakaskertomukseen.

3.7 Kantelijan asiakassuunnitelmat ja erät jälkihuollon palvelut

Asiakassuunnitelmat ja nuoren tapaaminen henkilökohtaisesti

Kuntayhtymä B:tä pyydettiin toimittamaan selvityksen yhteydessä myös kantelijan jälkihuoltoa koskevat asiakassuunnitelmat päivityksiin.

Selvityksen liitteenä oli kaksi kantelijan jälkihuoltoa koskevaa asiakassuunnitelmaa, joista ensimmäinen oli päivätty 13.9.2018 ja toinen 29.6.2020. Päiväysten mukaan ajallinen ero asiakassuunnitelmien välillä oli yli puolitoista vuotta.

Totean, ettei kantelijan asiakassuunnitelmaa siis ole tarkistettu lastensuojelulain 30 §:n mukaisesti vähintään kerran vuodessa. Käsitykseni

mukaan mainittu asiakassuunnitelman tarkistaminen vähintään vuosittain koskee yhtä lailla myös 30 §:n 5 momentin mukaista jälkihuollon asiakassuunnitelmaa.

Kantelija on myös todennut lisäkirjeessään, ettei hän ole tavannut asioistaan vastaavaa sosiaalityöntekijää 10.9.2018 jälkeen lainkaan. Jälkimmäisestä 29.6.2020 päivätystä asiakassuunnitelmasta ilmenee, että sitä koskevat neuvottelut on käyty puhelimitse. Kantelijaa koskevia asiakaskirjauksia ei ole selvityksen liitteenä.

Käsitykseni mukaan lastensuojelulain 29 §:n mukainen velvoite, jonka mukaan lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulee tavata lapsi henkilökohtaisesti ja riittävän usein, koskee myös jälkihuollossa olevaa nuorta.

Arvioin osana kantelijan jälkihuollon palveluita vielä seuraavat kantelijan lisäkirjoituksessaan esittämät asiat

Erityisiä tuen tarpeita syksyllä 2018 ja keväällä 2019

Kantelija kertoi joutuneensa turvautumaan lääkäriin sairastuttuaan toistuvasti tiettyihin tulehduksiin. Toistuviin lääkäri- ja lääkemenoihin kului hänen mukaansa rahaa. Kantelija oli kertomansa mukaan pyytänyt hänen asioistaan vastanneelta sosiaalityöntekijältä apua tilanteeseen.

Asiasta on maininta syksyn 2018 asiakassuunnitelmassa. Sen mukaan kantelijalla oli keväällä 2018 ollut yhteensä seitsemän antibioottikuuria edellä tarkoitettuihin tulehduksiin. Asiakassuunnitelman merkinnän mukaan asia oli lääkärin hoidossa.

Vastaavanlainen merkintä on myös kesällä 2020 päivätyssä asiakassuunnitelmassa, johon oli kirjattu ”monta antibioottikuuria”. Jälleen vaivan todettiin olevan ”lääkärin hallinnassa”.

Kantelijan mukaan hänelle oli ilmoitettu, ettei apua sairauteen voitu antaa. Jälkeenpäin kantelija totesi, että häntä olisi edes voitu ohjata hakemaan tukea Kelalta.

Keväällä 2019 [- -] kantelija kertoi pyytäneensä ”kriisiapua”. Kantelijan läheisen piirissä sattui [- -] 2019 vakava ennalta arvaamaton tapahtuma, jolla oli raskaat seuraukset kantelijan sisarelle. Kantelija oli ollut paikalla tapahtumien sattuessa. Kantelija koki tapahtuman hyvin raskaana. Hänen kertomansa mukaan hänen ”jaksamisensa oli vaakalaudalla”. Kantelija oli soittanut asioistaan vastanneelle sosiaalityöntekijälle, mutta sosiaalityöntekijä ei hänen mukaansa ollut ottanut asiaan mitään kantaa. Kantelija koki, ettei hänelle annettu lastensuojelusta mitään apua asian vuoksi.

Lastensuojelulain 76 §:n ja siinä viitatus avohuollon tukitoimia koskevan 36 §:n mukaan tukitoimia voidaan antaa esimerkiksi ongelmatilanteen selvittämiseen, hoito- ja terapiapalveluihin sekä lasta tukeviin palveluihin ja tukitoimiin.

Mainittakoon, että kantelija oli saanut säännöllisesti jälkihuollon tukena seuraavasti. Häntä oli tuettu kuntosaliharrastuksessa kuukausittain noin 50 euroa erillisillä päätöksillä (joko 75 §:n tai 76 ja 76 a §:n perusteella). Hän oli alkuun saanut alkuun melko säännöllisesti tukea myös bussilippua varten.

Johtopäätökset

Käsitykseni mukaan kantelijaa olisi tullut tukea esimerkiksi niin, että hänet olisi jälkihuollon sosiaalityöntekijän tukena ohjattu terveydenhuollon palveluihin ja terapiapalveluihin. Jos näihin ei olisi katsottu voitavan myöntää rahallista tukea, asiasta olisi tullut tehdä valituskelpoiset päätökset. Tuolloin kantelijaa olisi joka tapauksessa tullut ohjata hakemaan tukea Kelasta.

Totean edellä olevien tuen tarpeiden osalta, että tieto niistä on tullut selvityksen saamisen jälkeen, eikä kuntayhtymä B:tä ole tästä syystä voitu kuulla niiden vuoksi.

Vaikutelmakseni on asiakirjojen ja päätösten perusteella jäänyt, että kantelijan jälkihuoltoasian hoitaminen on ollut kaikkineen varsin passiivista. Nuorta ei nähtävästi ole tavattu henkilökohtaisesti eikä hänen tarpeistaan ole juuri muita merkintöjä kuin asiakassuunnitelmat, joita ei ole tarkistettu riittävän usein. Ne päätökset taloudellisesta tuesta, joita on tehty, ovat niukkoja. Niiden valossa ei vaikuta todennäköiseltä, että kantelijaa olisi ohjattu pyytämään päätöstä ja hakemaan muutosta, jos hän on ollut eri mieltä tuen tarpeestaan. Kantelijan kertoma vahvistaa osaltaan tätä vaikutelmaa.

Katson menettelyn joka tapauksessa kuntayhtymä B:n antaman selvityksenkin mukaan olleen lainvastaista asiakassuunnitelmien osalta ja siltä osin, ettei kantelijaa selvityksenkään valossa ole tavattu henkilökohtaisesti 10.9.2018 jälkeen lainkaan, vaikka hän on ollut lastensuojelun jälkihuollon asiakas.

3.8 Kantelijan raskaus

Kantelijan lisäkirjeistä ilmeni vielä, että kanteluasian käsittelyn aikana hän oli tullut raskaaksi ja sai sittemmin terveen vauvan. Kantelijan mukaan hän oli ottanut raskautensa esille sosiaalityöntekijänsä kanssa.

Sosiaalityöntekijä ei ollut ilmeisesti pitänyt raskautta sellaisena asiana, jolla olisi merkitystä jälkihuollolle. Kantelijan mukaan sosiaalityöntekijä oli ehdottanut jälkihuoltosopimuksen purkamista. Perusteena oli, ettei kantelija tarvitse jälkihuoltoa.

Edellä mainitun asiakassuunnitelman mukaan kantelijan jälkihuolto kestää kuitenkin siihen asti, kunnes hän täyttää 25 vuotta.

Totean käsityksenäni seuraavaa.

Lastensuojelun sijaishuollossa olleen lapsen ja täysi-ikäistyneen nuoren oikeus jälkihuoltoon muuttui siis 1.1.2020 alkaen kestävämmän

nuoren 25 ikävuoteen asti aiemman 21 ikävuoden sijaan, kuten edellä on todettu (laki 542/2019). Nähdäkseni on selvää, että jälkihuollon ajallinen pidentyminen tulee merkitsemään sitä, että jälkihuollossa olevat nuoret saavat aiempaa huomattavasti useammin lapsia ja tulevat vanhemmiksi.

Vuonna 2019 julkaistun lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmän loppuraportin mukaan lastensuojelun jälkihuollolle on olemassa merkittävä tarve (sosiaali- ja terveydenhuollon raportteja ja muistioita 2019:43). Raportin yhteenvedossa todetaan esimerkiksi, että lastensuojelun jälkihuollossa olevat lapset ja nuoret ovat monessa suhteessa ikätovereitaan huonommassa asemassa. Lisäksi siinä todetaan muun muassa seuraavaa:

”Vahvalla monialaisella tuella voidaan vahvistaa nuorten ihmis- ja perusoikeuksia sekä vähentää syrjäytymistä, inhimillistä kärsimystä ja niistä aiheutuvaa turvallisuusriskiä sekä kasvavia taloudellisia kustannuksia. Kokonaisvaltainen ja koordinoitu tuki tuottaa merkittävän taloudellisen säästön. Aiheesta on olemassa systemaattista näyttöä. Esimerkiksi intensiivinen, yksilöllisesti määrittyvä ja joustava jälkihuollon tuki kahtena ensimmäisenä vuotena sijoituksen päättymisen jälkeen siihen asti, kun nuori täytti 25 vuotta, tuotti merkittävää säästöä verrattuna siihen, että jälkihuollon tukea ei järjestetty. Säästöt suhteutettiin työttömyydestä, rikollisuudesta, sairaudesta, asumisesta ja lastensuojelusta aiheutuviin menoihin”. (s. 12)

Vastaavanlaisia perusteluita esitettiin lainmuutokselle myös eduskuntakäsittelyn aikana (StVM 42/2018, LA 86/2018 vp).

Käsitykseni mukaan lastensuojelun jälkihuoltoa ei voida pitää muita sosiaalihuollon palveluja täydentävänä toissijaisena palveluna vaan ensisijaisena palveluna.

Sosiaalihuoltolain 41 §:n perusteluissa on todettu seuraavasti:

Lapsi- ja perhepalvelujen tulee muodostaa eheä kokonaisuus yli sektorirajojen. Lapset ja lapsiperheet ovat kunnassa useiden palvelujen asiakkaina, joten on tärkeää, että palvelut on sovitettu yhteen, palvelunantajat toimivat keskenään yhteistyössä ja palvelut muodostavat perheiden näkökulmasta helposti hahmotettavan kokonaisuuden. Yhteistyötä tarvitaan sekä toimialojen sisällä että välillä, kunnan ja muiden lapsille ja lapsiperheille palveluja ja tukitoimia tuottavien järjestöjen, seurakuntien, yritysten ja muiden tahojen välillä.

- - -

Sosiaalihuollon on toteutettava ja suunniteltava sosiaalityö yhteistyössä kyseisten toimijoiden kanssa siten, että näiden palvelut ja muut toimet muodostavat asiakkaiden tuen tarpeisiin vastaamiseksi toimivan kokonaisuuden. (HE 164/2014 vp s. 135)

Lastensuojelun jälkihuollon tulee nähdäkseni toimia sosiaalihuoltolain 41 §:n tarkoittamalla tavalla. Lastensuojelun jälkihuollon tulee siten huolehtia siitä, että lapsi tai nuori saa tarvitsemansa palvelut myös muilta viranomaisilta ja tahoilta.

Myös jälkihuollossa olevan nuoren raskaus ja vanhemmuus tulee käsitykseni mukaan nähdä tästä näkökulmasta. Jälkihuollon tehtävänä on siten varmistaa se, että lasta odottava jälkihuollossa oleva nuori saa myös kaikki tarvitsemansa lapsen odotukseen ja vanhemmuuteen liittyvät palvelut, tuet ja etuudet. Jälkihuollon tuen kohteena on siten ennen muuta jälkihuollossa oleva nuori vanhempi, eikä hänen syntyvä tai syntynyt lapsensa, jolle on luonnollisesti tarvittaessa järjestettävä oma erityinen tuki tavanomaisten palveluiden lisäksi.

Jälkihuollossa olevan lapsen tai nuoren raskaus ja vanhemmuus ei voi siten missään tapauksessa olla osaksikaan perusteena lapsen jälkihuollon tarpeen päättymiselle, vaan sen tulee päinvastoin merkitä nuoren jälkihuollossa erityisen aktiivista vaihetta.

Kiinnitän edellä olevaan kuntayhtymä B:n erityistä huomiota.

Saatan käsitykseni myös sosiaali- ja terveysministeriön tietoon.

3.9 Muut väitteet

Kantelija oli kiinnittänyt huomiota vielä siihen, ettei hän ollut saanut tukea kannettavan tietokoneensa hankintaan. Selvityksen mukaan tietokoneen hankinta oli kuitenkin tapahtunut kantelijan huostaanoton aikana.

Kannettavan tietokoneen hankintaa koskevat tapahtumat olivat sattuneet yli kaksi vuotta ennen kantelun vireilletuloa, eikä niiden tutkimiseen ollut oikeusasiamiehestä annettussa laissa tarkoitettua erityistä syytä. Ajan kulumisen vuoksi asiaa ei tästä syystä otettu tutkittavaksi.

Sama koskee kantelijan muita väitteitä ja vaatimuksia.

3.10 Hyvitysesitys

A:n kaupungin lastensuojelu ja 1.1.2019 alkaen kuntayhtymä B ovat menettelleet edellä toteamallani tavoin useassa kohdin kantelijan asiassa lainvastaisesti. Olen edellä kiinnittänyt myös useisiin näkökohtiin huomiota ylimpänä laillisuusvalvojana.

Kuten olen jo edellä todennut, kantelijan jälkihuoltoasian hoitaminen on kantelijan kirjoitusten ja kuntayhtymä B:n antaman selvityksen valossa näyttänyt kokonaisuutena olleen passiivista. Asiassa ei voi välttyä vaikutelmalta, jonka mukaan kantelija on jätetty paljolti vaille kaikkea tukea. Pidän tätä vaikutelmaa huolestuttavana siitä huolimatta, että kantelija on osoittanut, että hän osaa nuoresta iästään huolimatta tarvittaessa myös hoitaa tarmokkaasti omia asioitaan. Hän on kuitenkin nuori, jolla on takanaan huostaanotto ja sijaishuolto, ja hän on sen vuoksi lain

mukaan oikeutettu erityiseen tukeen.

Käsitykseni mukaan kantelijalle ei ole myöskään myönnetty aina sitä taloudellista tukea tai muuta tukea, johon hänellä olisi lain mukaan oikeus. Hänen jälkihuoltonsa asiakassuunnitelmissa ja hänelle lain mukaan kuuluvan selvityksen antamisessa on ollut lainvastaisia laiminlyöntejä.

Eduskunnan oikeusasiamiestä annetun lain 11 §:n 1 momentin mukaan oikeusasiamies voi laillisuusvalvontaansa kuuluvassa asiassa tehdä toimivaltaiselle viranomaiselle esityksiä tapahtuneen virheen oikaisemiseksi tai epäkohdan korjaamiseksi. Oikeusasiamies on ratkaisukäytännössään tässä tarkoituksessa tehnyt esityksiä hyvityksen suorittamisesta kantelijalle. Tarkoituksena on, että tapahtuneet oikeuksien loukkaukset hyvitetään kantelijalle.

Hyvitys on oikeudellisena käsitteenä laaja-alaisempi kuin vahingonkorvauslaissa tarkoitettu vahingonkorvaus. Oikeusasiamiehen esityksiin perustuva hyvitys voi olla vahingonkorvauslain mukaisen vahingonkorvauksen maksamista, hyvitystä oikeuden tai vapauden loukkaamisesta tai lain vastaisesta menettelystä aiheutuneen vahingon tai epäoikeudenmukaisuuden tuntemuksen, vääräkokemuksen tai muun sellaisen korvaamista tai hyvittämistä. Hyvitys voi olla rahallinen korvaus tai aineeton toimenpide, kuten pahoittelu tai anteeksipyyntö.

Perustuslakivaliokunta on ilmoittanut pitävänsä oikeusasiamiehen esityksiä hyvityksestä selvissä tapauksissa perusteltuna yksilöiden pääsemiseksi oikeuksiinsa, sovinnollisen ratkaisun löytämiseksi ja turhien oikeusriitojen välttämiseksi (PeVM 12/2010).

Kuntayhtymä B, joka kuntayhtymän muodostamisen jälkeen on jatkanut kantelijan asiassa A:n kaupungin lastensuojelun toimia, on käsitykseni mukaan menetellyt kantelijan itsenäistymisvaroja koskevassa asiassa lainvastaisesti ja moitittavasti ja laiminlyönyt sille kuuluva velvollisuuden tukea kantelijaa. Menettelyllään se on aiheuttanut kantelijalle myös taloudellisia menetyksiä, joiden suuruutta ei kuitenkaan ole mahdollista arvioida oikeusasiamiehen menettelyssä.

Laiminlyöntien vakavuutta korostaa se, että kantelija on vielä jälkihuollossa oleva nuori ja lisäksi äiti, jolla ei ole juurikaan omaa varallisuutta.

Esitän, että kuntayhtymä B harkitsee, miten se voi hyvittää kantelijalle aiheutuneet taloudelliset menetykset ja hänen tässä päätöksessä todetut oikeuksien loukkaukset.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdissa 3.5, 3.6 ja 3.7 esittämäni käsitykset menettelyn lainvastaisuudesta kantelijan asiassa kuntayhtymä B:n Lasten, nuorten ja perheiden sosiaalipalveluiden tietoon.

Samalla kiinnitän huomiota kohdissa 3.3, 3.4, 3.7 ja 3.8. esittämäni.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni B:n sosiaali- ja terveystalouden kuntayhtymälle.

Esitän edellä kohtaan 3.10 viitaten, että kuntayhtymä B hyvittää kantelijalle aiheutuneet taloudelliset menetykset ja oikeuksien loukkaukset.

Lähetä ratkaisuni anonymisoituna tiedoksi myös sosiaali- ja terveysministeriölle ja kiinnitän ministeriön huomiota erityisesti kohdan 3.8 kannanottoihin. Viittaan samalla aiemmin ministeriön tietoon saattamaani ratkaisuun EOAK/695/2018.